

# آشنایی با برنامه‌ی درسی ملی<sup>(۴)</sup>

سعید قریشی\*

پیدا کنند. حذف دوره‌ی پیش‌دانشگاهی نیز سبب یکپارچگی بیشتر در برنامه‌های دوره‌ی متوسطه خواهد شد. در اغلب کشورها نیز ساختار نظام آموزشی به همین صورت است.

مهم‌ترین نکته‌ای که در برنامه‌ریزی درسی در ارتباط با ساختار باید ملحوظ شود، این است که برنامه‌ها و محتواهای آموزشی و تربیتی، با ویژگی‌ها و توانایی‌های جسمی و روحی دانش‌آموزان در هر دوره، متناسب باشد و ارتباط طولی مطالب، به گونه‌ای در نظر گرفته شود که بین آموخته‌های دانش‌آموزان انسجام و پیوستگی به وجود آید.

زمان: زمان آموزش چند وجه دارد. یک وجه آن طول سال تحصیلی و مقدار روزهای مفید آموزشی در هر سال است. وجه دیگر، ساعات آموزشی در هر هفته و در هر روز، و بالاخره مقدار زمان هر جلسه‌ی درس است. در برنامه‌ی درسی ملی، در مورد هر یک از وجوه فوق، تعیین تکلیف شده است.

نکته‌ی دیگری که در این ارتباط مورد توجه قرار گرفته، استفاده‌ی بیشتر از زمان فصل تابستان برای آموزش است. وضع فعلی که در سه‌ماهه‌ی تابستان امر تعلیم و تربیت تعطیل است، وضع مطلوبی نیست و طولانی شدن دوره‌ی

در شماره‌های پیشین، با مفهوم، اجزا و عناصر برنامه‌ی درسی ملی، و اهداف و الگوی هدف‌گذاری آن آشنا شدید. اینک بخش‌های دیگری از این برنامه را بررسی می‌کنیم.

## ساختار، زمان، محتوا

**ساختار:** نظام آموزشی هر کشور ساختاری دارد که دوره‌های تحصیلی در آن مشخص می‌شوند. ساختار کنونی نظام آموزشی ما به صورت پنج سال دوره‌ی ابتدایی، سه سال دوره‌ی راهنمایی، سه سال دوره‌ی متوسطه و یک سال دوره‌ی پیش‌دانشگاهی (۱-۳-۵) است.

در سند تحول راهبردی آموزش و پرورش، ساختار آینده‌ی نظام آموزشی، به صورت شش سال دوره‌ی ابتدایی و شش سال دوره‌ی متوسطه در نظر گرفته شده است که دوره‌ی متوسطه شامل دو دوره‌ی سه ساله (۳-۶) خواهد بود. در برنامه‌ی درسی ملی نیز همین ساختار پذیرفته شده است. در این‌جا مجال بحث درباره‌ی دلایل این تغییر ساختار نیست، اما همین قدر می‌توان گفت که افزودن شدن یک سال به دوره‌ی ابتدایی، باعث می‌شود دانش‌آموزان با پایه‌ی قوی‌تری به دوره‌ی متوسطه وارد شوند و از نظر رشد شخصیتی، پختگی بیشتری

تعطیلات، موجب فراموشی مطالب درسی می شود. گرچه نمی توان در فصل تابستان همانند سایر فصول کلاس های درس را دایر کرد، اما می توان برخی آموزش های کارگاهی و اردویی را برای تابستان برنامه ریزی کرد.

موضوع دیگری که در ارتباط با زمان آموزش در برنامه ی درسی ملی مطرح شده، موضوع ساعات کلاسی و ساعات غیر کلاسی است. منظور از ساعات کلاسی، همان ساعاتی است که دانش آموزان همانند شیوه ی کنونی، در کلاس های درس مدرسه حضور می یابند و آموزش در کلاس انجام می شود. اما منظور از ساعات غیر کلاسی، ساعاتی است که دانش آموزان در محیط های دیگری غیر از داخل کلاس، برنامه های تربیتی و آموزشی را طی می کنند. بازدیدهای علمی، اردوهای آموزشی و تربیتی، حضور در محیط های واقعی کار، حضور در فرهنگ سراها و کتابخانه ها، شکل هایی از آموزش در ساعات غیر کلاسی هستند. این تنوع در محیط های یادگیری، سبب ایجاد انگیزه و علاقه ی بیشتر در دانش آموزان و برقراری پیوند بین محیط های واقعی زندگی و محیط مدرسه خواهد شد.

**محتوا:** بستر اصلی برای تحقق اهداف، محتوای آموزشی و تربیتی است. به همین دلیل، چگونگی انتخاب و سازمان دهی محتوا، نقش مهمی در فراهم ساختن بستر تحقق اهداف دارد. در برنامه ی درسی ملی، برای انتخاب و سازمان دهی محتوا اصولی ذکر شده است که باید مورد توجه برنامه ریزان درسی و مؤلفان کتاب های درسی قرار گیرد.

محتوای آموزشی در حوزه های یادگیری گوناگونی مانند علوم پایه، علوم انسانی، معارف اسلامی، زبان و ادبیات، فرهنگ و هنر و غیره سازمان دهی می شوند. در برنامه ی درسی ملی، در مورد این حوزه ها و نقش آن ها در تحقق اهداف، بحث و در قالب بیانیه های حوزه های یادگیری، مطالبی ارائه شده است. زمان آموزش هفتگی یا سالیانه بین این حوزه ها باید به گونه ای تقسیم شود که هر حوزه متناسب با ماهیت و اهمیت خود در برنامه های هفتگی جایگاه پیدا کند. البته این حوزه ها و زمان آن ها باید از اعطاف لازم برای متناسب سازی برنامه ها با شرایط زمانی و مکانی برخوردار باشند. عناوین دروس هر دوره، از میان همین حوزه های یادگیری انتخاب خواهد شد.

### راهبردهای یاددهی-یادگیری ارزش یابی پیشرفت تحصیلی

کلاس های درس محل به اجرا درآمدن همه ی سیاست ها و برنامه هاست. این جاست که ایده ها و افکار و اهداف برنامه ریزان شکل عینی و واقعی به خود می گیرد و نیک و بد آن ها آشکار می شود. این جاست که معلمان نقش کارگردان و دانش آموزان نقش بازیگر را ایفا می کنند. راهبردهای یاددهی-یادگیری از شیوه ها و روش هایی سخن می گوید که می تواند کیفیت نقش آفرینی معلم و متعلم را ارتقا بخشد. در برنامه ی درسی ملی، برای ارتقای کیفیت شیوه های یاددهی-یادگیری، نکاتی مطرح و رهنمودهایی ارائه شده است که تنها به چند نمونه از آن ها اشاره می کنیم:

— باور به این که دانش آموز تابع و مقهور محیط نیست، بلکه اراده و اختیار دارد و می تواند خود را تغییر دهد. در نتیجه ی این باور، مربیان می کوشند با ایجاد انگیزه و آگاهی در

دانش آموزان، آن ها را نسبت به ناهنجاری های محیط آگاه سازند و اراده ی آن ها را در جهت دور شدن از ناهنجاری ها و حتی اصلاح محیط تقویت کنند.

— باور به این که معلم و مربی یک الگو و اسوه ی اخلاقی، معنوی و علمی است و در کلاس نقش راهنما و راهبری یادگیری را به عهده دارد.

در نتیجه ی این باور، افرادی برای احراز شغل معلمی انتخاب می شوند که از هر لحاظ شایسته باشند و در مراکز تربیت معلم، صلاحیت های حرفه ای را به درستی فرا گیرند تا بتوانند نقش راهنما و راهبر را ایفا کنند و استعداد های دانش آموزان را شکوفا سازند.

— باور به این که محیط یادگیری منحصر به کلاس درس نیست و محیط های یادگیری خارج از مدرسه همانند موزه ها، پارک ها، کانون های فرهنگی، فضاهای اردوگاهی، مراکز صنعتی و کشاورزی و غیره نیز می توانند به عنوان محیط های یادگیری مورد بهره برداری قرار گیرند و به یادگیری تنوع و جذابیت بخشند.

— باور به این که متربی باید در فرایند یاد دهی-یادگیری نقش فعال داشته باشد و دانش ها، مهارت ها، نگرش های خود را خود بسازد، نه این که به صورت فردی منفعل، فقط دریافت کننده ی دانش از معلم باشد. نتیجه ی این باور، تنوع بخشیدن به روش های یاددهی-یادگیری و درگیر ساختن دانش آموزان در کلیه ی فعالیت های یادگیری و پرورش استعدادهای نهفته ی آنان از سوی معلمان است.

**و اما ارزش یابی پیشرفت تحصیلی:** همان طور که اجرای راهبردهای یاددهی-یادگیری نقش مهمی در ارتقای کیفیت آموزش دارد، به کارگیری شیوه های مناسب ارزش یابی نیز در این زمینه می تواند تعیین کننده باشد. از این رو، در برنامه ی درسی ملی، فصلی هم به موضوع ارزش یابی پیشرفت تحصیلی اختصاص یافته است. در این فصل، رهنمودهایی برای اجرای شیوه های مطلوب ارزش یابی ارائه شده است؛ از جمله:

— ارزش یابی در خدمت یادگیری است و یکی از اهداف مهم آن اصلاح و بهبود عوامل مؤثر بر فرایند یاددهی-یادگیری به شمار می رود.

— نتایج ارزش یابی پیشرفت تحصیلی باید به تصمیم گیری برای تدارک برنامه های اصلاحی-ترمیمی یا غنی سازی یادگیری منجر شود.

— ارزش یابی پیشرفت تحصیلی باید معلمان و دانش آموزان را به نقاط ضعف و قوت کار خود آگاه و آن ها را برای اصلاح و بهبود آن تشویق کند.

— ارزش یابی باید با استفاده از ابزارها و روش های گوناگون انجام شود تا بتواند همه ی جنبه های یادگیری را بسنجد.

البته در این جا مجال پرداختن به همه ی جزئیات برنامه ی درسی ملی نیست و آنچه در طی سه شماره از مجله به شما خوانندگان عزیز ارائه شد، خلاصه ای از محتوای این سند بود که در آینده باید با تفصیل بیشتری به جزئیات آن پرداخته شود.

به امید موفقیت همه ی دست اندرکاران برای اجرای هر چه

بهرتر مفاد این سند پایان

\* کارشناس ارشد دفتر برنامه ریزی و تألیف کتب درسی

متربی باید در فرایند  
یاددهی-یادگیری  
نقش فعال داشته باشد  
و دانش ها، مهارت ها  
و نگرش های خود را  
خود بسازد، نه این که  
به صورت فردی  
منفعل، فقط دریافت  
کننده ی دانش از  
معلم باشد